

1068-69). Şehre onun adına izâfeten önce-leri Nâsiriye ismi verildiyse de halk kabilenin adı olan Bicâye'yi tercih etti. Nâsır burada Kasrül-lü'lü'e adı verilen bir saray ile tersaneler yaptırdı.

Sefâkus (Sfaks) Emîri Hammû b. Mellîl ve Kastilya kumandanı, Nâsır b. Alennâs'ı metbû tanıyıp itaat arzettiler. Tunus şehriden gelen şeyhler de Nâsır'dan kendilerine bir emîr tayin etmesini istediler. Bunun üzerine Nâsır, Abdülhak b. Abdülazîz b. Horasan'ı şeyhlerden oluşan bir meclisle birlikte Tunus'a vali tayin etti (454/1062). Böylece Tunus'ta 1062-1128 ve 1148-1159 yılları arasında hüküm süren Horasânîler hânedanının temelleri atılmış oldu. Nâsır Kastilya, Kayrevan, Sûse, Sefâkus ve Tunus halkı tarafından hükümdar olarak tanındı. Tunus bölgesini Temîm adına yöneten Kâid b. Meymûn 458 (1066) yılında onun tarafına geçti. Nâsır 460'ta (1068) İfrîkiye'deki Erbus şehri kuşatıp ele geçirdi.

Nâsır b. Alennâs, Temîm'in kızı Bellâre ile evlenince Zirîler'le yaklaşık on iki yıl süren mücadeleden dönemi sona ermiş oldu. Ardından bölgedeki Arap ve Berberîler'le mücadeleye devam eden Nâsır'ın ölümünden sonra yerine oğlu Mansûr geçti. İbnü'l-Esîr, Mansûr'a çok sayıda tâziye ve tahta çıkışı münasebetiyle tebrik mektubu gönderildiğini bildirmekte ve bunlar arasında Murâbit Emîri Yûsuf b. Tâşfîn ile Temîm b. Muizz'i de saymaktadır (*el-Kâmil*, X, 166-167). Nâsır bağındırlık faaliyetleriyle yakından ilgilenmiş ve birçok mimari eser inşa ettirmiştir. Halkın ticaret yaparak zengin olması için İtalyan tâcirleri Bicâye'ye davet eden Nâsır'ın hristiyan âlemiyle de iyi ilişkiler kurmaya çalıştığı ve Papa VII. Grégoire ile mektuplaştığı kaydedilmektedir (*İA*, V/1, s. 193).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 339; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 44, 49, 51, 58, 107, 166-167; a.e. (trc. Abdülkerim Özyayın), İstanbul 1987, X, 44, 54-58, 59-60, 65, 96, 104, 116, 144, 150; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilâ* (nşr. Abdüssellâm el-Harrâz), Beyrut 1995, I, 111; II, 166; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 285, 299-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 377; XVIII, 314; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 174; Selâvî, *el-İstikşâ* (nşr. Ca'fer en-Nâsîrî – Muhammed en-Nâsîrî), Beyrut 1997, I, 80; G. Yver, "Hammâdîler", *İA*, V/1, s. 193-194; Georges Marçois, "Nâsır b. Alennâs", a.e., IX, 91-92; İbrâhîm Harekât, "Bicâye", *DİA*, VI, 128-129; Mehmet Özdemir, "Hammâdîler", a.e., XV, 490; Semavi Eyice, "Kal'atü Benî Hammâd", a.e., XXIV, 225.

NADİR ÖZKUYUMCU

NÂSİR el-ALEVÎ

(bk. HASAN el-UTRÜŞ).

NÂSİR b. HÜSEYİN

(bk. EBÛ'l-FETH ed-DEYLEMÎ).

NÂSİR-İ HÜSREV

(ناصر خسرو)

Ebû Muîn Nâsır b. Hüsrev b. Hâris el-Kubâdiyânî el-Mervezî (ö. 465/1073'ten sonra)

İsmâilî filozof, şair, âlim ve seyyah.

394 (1004) yılında Horasan bölgesinde Belh şehrinin bugün Tacikistan sınırları içinde bulunan Kubâdiyan kasabasında doğdu. Bazı kaynaklarda Hz. Ali soyundan geldiği kaydedilmekteyse de kendisi eserlerinde böyle bir iddiada bulunmamış, ancak şiirlerinde "Şîa-i Alî, Şîa-i evlâd-ı Alî, bende-i ferzend-i Resûl" ifadelerini sık sık kullanarak Hz. Ali taraftarı olduğunu açıkça belirtmiştir. Tarih ve tezkire kitaplarında "Alevî" nisbiyle anılması da Hz. Ali taraftarı olduğunu işaret etmektedir. İsmâilî dâisi olarak faaliyet gösterdiği Horasan'da yazdığı şiirlerde "hüccet, sefir, me'mur, me'zun" gibi İsmâilî terimleri mahlas olarak kullanan Nâsır-ı Hüsrev'in hayatı ve şahsiyeti hakkında kaynaklardaki bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Meselâ ondan ilk defa bahseden Zekerîyyâ el-Kazvîni onun Belh emîri iken halkın kendisine isyan ettiğini, bunun üzerine daha önce Yumgan'da yaptırdığı bahçeleri, köşkleri olan güzel bir kaleye sığındığını ve bunları sihir gücüyle yaptığını söyler. Nâsır'ı Gazneli Mahmud'un çağdaşı ve Ebû Ali Sinâ'nın dostu olarak gösteren Devletşâh ise ona dair rivayetlerin birer masaldan ibaret olduğunu görüşündedir. Abdurrahman-ı Câmî *Bahâristân*'da Nâsır'ın şiirlerinden örnek vermiş, tabii ve edebî ilimler sahasında âlim olmakla birlikte inançlarını dinsizce bulduğunu belirtmiştir. Avfî'nin tezkiresinde ona yer vermemesi dikkat çekici bir durumdur.

Tarih boyunca gerek İsmâilî olan gerekse olmayan çevrelerde Nâsır-ı Hüsrev'e dair birçok efsane oluşmuş ve onun adına bir otobiyografi kaleme alınmıştır. Hayatının sonlarına doğru yazdığı rivayet edilen *Risâletü'n-nedâme fi zâdî'l-kıyâme* adlı bu düzmece metni Takıyyüddin el-Kâşî Farsça'ya tercüme ederek tezkiresinin sonuna eklemiştir, Lutf Ali Beg Âzer de bu tercüme tezkiresine iktibas etmiştir (*Âteş-kede*, s. 202-208). Çok yönlü bir şahsiyet olan Nâsır-ı Hüsrev'in hayatına dair, *Sefernâme*'sinde anlattığı yedi yıllık dönemle (1045-1052) divanında ve diğer eserle-

rinde verdiği ipucu niteliğindeki bilgiler dışında bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte başta Rus şarkiyatçısı Wladimir Ivanow olmak üzere Batılı bilginler ve İsmâilî müelliflerce hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında kitap ve makale düzeyinde birçok çalışma yapılmıştır. Eserlerinin muhtemelen toprak sahibi varlıklı bir ailenin çocuğu olduğu, genç yaşta dini ilimlerin yanı sıra tabii ilimler, felsefe ve matematik alanlarında ileri bir seviyeye yükseldiği, Arap ve Fars şiiri üzerinde çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi divanında istifade etmediği hiçbir ilim dalının kalmadığını söyler.

Nâsır-ı Hüsrev yirmi yaşlarında Belh'e giderek burada Gazneli Mahmud ve daha sonra oğlu Mesud'un hizmetinde kâtip olarak çalıştı, 431 (1040) yılından sonra Selçuklular'ın hizmetine girdi. Selçuklu emirlerinin kendisi olmadan içki meclisi kurmadıklarını anlatan Nâsır-ı Hüsrev'in bu ifadelerinden hareketle sarayda itibarlı bir konuma yükseldiği, şiire de bu dönemde başladığı söylenebilir. Kardeşî vezir Ebû'l-Feth ile Çağrı Bey'in hizmetinde çalışırken gördüğü bir rüya üzerine sarayda yaşadığı içki ve sefahat âleminden tiksiniyerek görevinden istifa eden Nâsır-ı Hüsrev, 437 Cemâziyelâhîrinde (Aralık 1045) diğer kardeşi Ebû Saîd ve Hintli hizmetkârı ile birlikte hacca gitmek üzere yola çıktı. Yaklaşık yedi yıl sürecek bu seyahatine başladığı sırada kırk iki yaşındaydı. Nişâbur, Damgan, Simnân, Kazvin ve Şemîrân'a uğrayarak Tebriz'e ulaştı. Oradan Hoy, Ahlat, Bitlis, Meyyâfarîkîn, Âmid yoluyla Harran'a gitti. Suriye ve Filistin şehirlerini ziyaret ettikten sonra ilk haccını gerçekleştirdi. Hac dönüşü Fâtîmîler'in başşehri Kahire'de İsmâilî dâisi el-Müeyyed eş-Şîrâzî'nin aracılığı ile İsmâilî mezhebine intisap etti. Ivanow ve Corbin'e göre aslen İmâmiyye mezhebine mensup bir Şîî olan Nâsır daha seyahate çıkmadan önce İsmâilîliği kabul etmişti. Bu görüşe dayanarak bu seyahatte İsmâilîler'le ilişkilerin sağlanmasının amaçlandığı, onun dâî eğitimi verilerek üzere Mısır'a davet edildiği, haccın bu maksadı gizleyen bir örtü olduğu ileri sürülmüştür (Farhad Daftary, *Muhalif İslâm'ın 1400 Yılı İsmâilîler*, s. 250).

Hicaz, Yemâme, Güney Irak ve İran üzerinden Cemâziyelâhîr 444'te (Ekim 1052) Belh'e dönen Nâsır dâî ve hüccet sıfatıyla bölgede İsmâilîliği yaymaya başladı. Doğru yolda olmadıklarını söyleyerek Ehl-i sünnet ulemâsına ağır hakaretlerde bulunması, hak dinin silinmesine, ilmin azalıp yok olmasına Gaznelîler'in ve Selçuklular'ın se-

NÂSİR-İ HÜSREV

bep olduğunu söylemesi Selçuklu yönetimi tarafından tehlikeli bulundu. Çağrı Bey'in emriyle takibata uğrayınca Belh'ten ayrılmak zorunda kaldı. Taberistan'a giderek bu bölgede faaliyet gösterdi. Hazar kıyısındaki diğer bölgelerde çok sayıda kişiyi İsmâilliliğe kazandıran Nâsır, Belh'e döndüğünde Sünnî ulemâsı tarafından mülhid, Râfîzî ve Karmatî diye suçlandı. Evinin yıkılması üzerine Bedaḥşan dağları arasındaki Yumgan vadisine sığındı. Hayatının son dönemini, Şîî veya İsmâilî olduğu kaydedilen Bedaḥşan Emîri Ali b. Es'ad el-Hâris'in hâkimiyeti altındaki Yumgan'da geçirdi ve eserlerinin çoğunu burada kaleme aldı. *Zâdü'l-müsâtîrîn* adlı kitabını 453 (1061) yılında tamamladığına göre Yumgan'a bu tarihten önce gitmiş olmalıdır. Hapishane olarak nitelediği Yumgan'da yazdığı şiirlerin çoğunda Horasan'da yaşadığı mutlu günleri hasretle yâdedip kendisini yurdundan koparan mutaassıplardan şikâyet eden Nâsır burada vefat etti. Kesin ölüm tarihi bilinmemekte, 465 (1073) yılında hayatta olduğu divanındaki bir ifadeden anlaşılmaktadır. Onun ölüm tarihini 494 (1101) yılına kadar götürenler de vardır. Nâsır-ı Hüsrev'in türbesi bugün Afganistan sınırları içinde kalan Yumgan'da Hazretiseyyid köyündedir. Küçük bir tepe üzerine inşa edilen türbenin bakımının seyyid olduğunu ve onun soyundan geldiğini iddia eden köy halkı tarafından yapıldığı, halkın onu Sünnî bir mutasavvıf olarak kabul ettiği ve türbenin İsmâilîler'ce ziyaret edilmesini engellediği kaydedilmektedir.

Nâsır-ı Hüsrev hakkında yapılan bütün çalışmalarda onun Fâtımî-İsmâilî hiyerarşisinde en yüksek makamı temsil eden imamdan sonra gelen hüccet makamında olduğu, imam tarafından tayin edilen on iki hüccetten biri olarak "hüccet-i cezîre-i Horasan" unvanıyla Horasan'da faaliyet gösterdiği belirtilmekte, hayatı ve şahsiyeti buna göre kurgulanmaktadır. Ancak yakın tarihte yayımlanan bir makalede onun şiirleri dışında eserlerinin hiçbirinde bu görevine dair bir işarete bulunmadığı, kitaplarında künyesini Ebû Muîn Nâsır b. Hüsrev-i Kubâdiyânî olarak kaydettiği, bir buçuk yıl kaldığı Kahire'de diğer makamları aşip hüccetlik gibi önemli makama yükselmesinin pek mümkün olmadığı, Kahire'de kaldığı süre içinde İsmâilî imâmı ve Fâtımî Halifesi Müstansır-Billâh ile görüşmediği, dönemin tarih kaynaklarında onun Horasan bölgesinde faaliyet gösterdiğine dair bilgiye rastlanmadığı, buna karşılık Hasan Sabbâh, Abdülmelik b. Attâş gibi İsmâilîler'in faaliyetlerine dair kay-

naklarda bilgi bulunabileceğine dikkat çekilerek Nâsır-ı Hüsrev'in hüccet olup olmadığı tartışmaya açılmış, şiirlerinde kullandığı "hüccet" ve "hüccet-i Horasan" mahlaslarının İmam Gazzâlî'nin "hüccetü'l-İslâm" unvanı gibi bir unvan olduğu ileri sürülerek çeşitli yorumlarda bulunulmuştur (İsmâil Şafak, XXXV/1-2 [1381 hş.], s. 101-110). Ancak bu görüşler İsmâilî dünyasında henüz yankı bulmamıştır.

Nâsır-ı Hüsrev, Fars dilinin en yetenekli şair ve müelliflerinden biri olarak kabul edilir. Şiire felsefeyi, ahlâkî ve dinî konuları, yeni fikir ve remizleri sokarak kendine has bir üslûp ortaya koymuştur. Şiirin yanı sıra Yunan felsefesinden Hint dinlerine, eski İran kültür ve medeniyetinden İslâmî ve akli ilimlere kadar geniş ilgi sahası olan Nâsır daha çok hakîm kimliğiyle tanınır. *Sefernâme*'si dışında divanı dahil bütün eserlerinde vurguladığı düşüncelerin İsmâilî düşüncesiyle tam örtüştüğü görülmektedir. Ona göre insanı hakikate ulaştıran en aydınlık yol ilimdir; insan ilim ve hikmetle huzur bulur. Vücut ruhla, ruh ise ilimle yaşar. Allah kâinatı ilim yoluyla insanların ruhlarını artırmak ve mükemmelleştirmek için yaratmıştır. Ruhun bilgiye ulaşabilmesi için vücut, ruhanî âlemi bilmek için maddî-fizik âlem zorunludur. Fizik âlem dinî hayat için de zorunludur. Çünkü bu âlem gerçek hikmeti ve bilgiyi öğrenmenin araçlarını elinde bulundurmaktadır. Nâsır, akli sûfiler gibi aşılması ve bastırılması gereken değil bilgiyi arttırmak ve imanı güçlendirmek için kullanılması gereken bir meleke olarak görür. Ona göre akıl dine zıt değildir, ancak alternatif bir hayat tarzını da göstermez. Akıl neyin doğru olduğunu bilme ve zamanın imâmını tanıma konusunda da yeterli değildir. Gerçek bilgi akılla, çalışmakla ve tecrübeyle değil ilham ve Allah'ın kitabına uymakla elde edilir. Bu da ancak peygambere ve imama tâbi olmakla mümkün olur. Onun insanı davet ettiği ilim filozofların tanımladıkları ilim değil vahiyden kaynaklanan ilimdir. Asılların aslı olan dinin iki dalı vardır. Bunların biri "akl-ı küllî", diğeri "resûl-i ümmî"dir. Gerçek bilgi, bu ikisinin verdiği bilgiyi birleştiren ve Kur'an'ın bânînini anlamaya yarayan te'vil bilgisidir. Kur'an'ı te'vilsiz okuyan, yani sadece zâhirî mânasını kabul eden kişiyi sağ gözünü görmeyen köre benzeten Nâsır miskin zâhirde bir kelimedem ibaret olduğunu ve kokusunun onu maskı yaptığını söyler. Ona göre te'vil Kur'an'ın kokusudur, anlamıdır. Kur'an'ı te'vil etme yetkisi vasfı ve esas diye tanımlanan Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelen

imamlara aittir. Gerçek müminler zâhirle amel eden, zâhir ve bâtını, te'ville tenzili birleştiren ve Ehl-i beyt'e tâbi olarak bâtını arayanlardır. Nâsır-ı Hüsrev bir müminin şeriatın emirlerine kesinlikle riayet etmesi gerektiğini söylemiş, hiçbir bâtını bilginin onu bu emirlere uymaktan muaf kalmayacağını savunmuş, bunun aksini iddia edenleri şiddetle eleştirmiştir. İsmâilî mezhebinin ilkelerini dinî ve felsefî kavramların ışığında temellendirip anlatmaya çalışan Nâsır-ı Hüsrev bunu gerçekleştiren İsmâilî fakihlerini filozoflardan üstün tutmuş, bununla da yetinmeyip mezhep taraftarlığı konusunda aşırı bir yaklaşımla bir İsmâilî müminin diğer bütün insanlardan üstün olduğunu iddia etmiştir.

Eserleri. 1. *Divân*. Nâsır-ı Hüsrev, İsmâilî mezhebine dair özgün bilgiler içeren divanında yer alan ve genellikle kaside tarzında olan şiirlerinin çoğunu sürgünde yaşadığı dönemde kaleme almıştır. Bunların beyit sayısı 10.000'in üzerindedir. İlk defa Bombay (1860) ve Tebriz'de (1280/1864) basılan divanın ilk tenkitli neşri Seyyid Nasrullah Tekâvî gerçekleştirmiştir (Tahran 1304-1307, 1335 hş./1956, 1339 hş./1960). Eser Müctebâ Mînovî – Mehdî Muhakkık (Tahran 1353 ş./1974, 1357 hş./1978), Kerâmet Tüfengdâr (Tahran 1374/1995) ve Ca'fer Şuâr – Kâmil Ahmed Nizhâd (Tahran 1378 ş./1999) tarafından da yayımlanmıştır. Divandan antoloji niteliğinde seçmeler yapılmıştır. Mehdî Muhakkık'ın *Panzdeh Kaşide ez Hakîm-i Nâsır-ı Hüsrev*'i (Tahran 1340 hş./1961), Nâsır Âmilî'nin *Bergüzide-i Eş'âr-ı Nâsır-ı Hüsrev*'i (Tahran 1344 hş./1965), Ca'fer Şuâr'ın *Güzide-i Kaşâ'id-i Nâsır Hüsrev*'i (Tahran 1363 hş./1964), Kemal Ainî'nin *Gülçine ez Divân-ı Eş'âr*'i (Stalinobod 1957 Kril alfabesiyle) ve Annemarie Schimmel'in *Selected Verses from Nâsır-ı Khusraw's Divân*'ı (London 1993) bunlar arasında zikredilebilir. **2. *Rûşenâ'inâme* (*Revşenâ'inâme*).** İsmâilî doktrininin temellerine dair manzum bir risâle olup *Sis Fas* diye de tanınır. Yaklaşık 440 (1048) yılında kaleme alınmış olan eser Nâsır-ı Hüsrev'in tevhid, ruh ve ahlâk gibi çeşitli meseleler hakkındaki görüşlerini içerir. İlk olarak Hermann Ethé tarafından Almanca tercümesiyle birlikte neşredilen eser (*ZDMG*, XXXIII [1879], s. 645-664; XXXIV [1880], s. 428-464, 617-642; XXXVI [1882], s. 96-106), Bombay (1333/1915) ve Berlin'de (nşr. Mahmûd Ganizâde, 1341/1922) basılmış, Wladimir Ivanow tarafından edisyona kritiği yapılarak İngilizce'ye çevrilmiş (Leiden 1949) ve Tahsin Yazıcı tarafından da yayımlan-

miştir (Tahran 1373 hş.). 3. *Sa'âdetnâme*. Pratik ahlâk kaidelerini nasihat yoluyla öğreten 300 beyitlik bir mesnevidir. Eseri Edmond Fagnan Fransızca tercümesiyle birlikte neşretmiştir (ZDMG, XXXIV [1880], s. 643-674; XXXVI [1882], s. 96-114). Seyyid Münîr Bedahşânî mesneviyi *Revşenâ'nâme* ve Hayrâ-i Heratî'nin *Risâle*'siyle birlikte *Kitâb-ı Hayrân-ı Muvahhid Vaḥdet* adıyla yayımlamış (Bombay 1333/1915), ayrıca Mahmûd Ganizâde tarafından *Sefernâme* ve *Revşenâ'inâme* ile birlikte neşredilmiştir (Berlin 1341/1922). *Sa'âdetnâme*'nin Şerif-i İsfahânî olarak bilinen başka bir Nâsır'a (ö. 735/1334) ait olduğu kaydedilmektedir. Eseri Meliha Ülker Tarıkâhya Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1958). 4. *Sefernâme*. Ortaçağ seyahatnâme (rihle) türünün en güzel örneklerinden biri olan eserde müellif çeşitli şehirler, bölgeler, şahıslar, olaylar ve XI. yüzyılda İslâm toplumunun kültür ve medeniyeti hakkında orijinal bilgiler verir. İlk defa Fransızca tercümesiyle birlikte Charles Schefer tarafından yayımlanan eserin (*Sefer Nameh relation du voyage de Nassir i Khosrau, en Syrie, en Palestine, en Egypte, en Arabie et en Perse pendant les années de l'hégire 437-444 [1035-1042]*, Paris 1881; Amsterdam 1970), Delhi (1299/1882), Bombay (1309/1891) ve Tahran'da (1312, 1314) taşbaskıları yapılmıştır. Daha sonraki neşirleri Mahmûd Ganizâde (Berlin 1922), Debîr-i Siyâki (Tahran 1356 hş./1977) ve Wheeler M. Thackson (New York 1986) tarafından gerçekleştirilmiştir. Eseri Evgenii Eduardoviç Berthels Rusça'ya (Leningrad 1933), M. Servetullah (Leknev 1937) ve Abdürrezzâk Kanîpûr (Delhi 1941) Urduca'ya, Yahyâ el-Haşşâb Arapça'ya (Kahire 1364/1945; Beyrut 1970), Wheeler M. Thackson İngilizce'ye (New York 1986, 2001), Manfred Mayrhofer (Graz 1993) ve Seyfeddin Najmabadi – Siegfried Weber Almanca'ya (Münich 1993), Abdülvehhab Tarzi Türkçe'ye (İstanbul 1950) tercüme etmiştir. 5. *Güşâyîş ü Rehâ-yîş*. Nâsır-ı Hüsrev'in kendisine sorulan otuz soruya verdiği cevapları içeren risâleyi Saîd-i Neffîs neşretmiş (Leiden 1950; Tahran 1961), Faqîr M. Hunzai de yayımlayıp İngilizce'ye çevirmiştir (London-New York 1998). İtalyanca'ya tercümesi Pio Filippini-Ronconi tarafından gerçekleştirilmiştir (Napoli 1959). 6. *Hânü'l-iḥvân*. Bâtınlığın esaslarını felsefî te'villerle anlatan eseri Yahyâ el-Haşşâb (Kahire 1338) ve Ali Kavîm (Tahran 1338 hş./1959) neşretmiş, Mehmet Kanar eseri *Dostlar Sofrası* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul

1995). 7. *Vech-i Dîn (Rûy-i Dîn)*. İsmâîlî mezhebinin rehberi mahiyetinde olup müellifin farklı İslâmî düşünce ve uygulamalar hakkındaki te'villerini içeren bir eserdir. Mahmûd Ganizâde – Muhammed Kazvîni tarafından neşredilmiştir (Berlin 1924), bu baskı ofset olarak Tahran'da yeniden yayımlanmış (1348 hş./1969), ayrıca Seyyid Hüseyin Nasr'ın İngilizce girişleriyle birlikte Gulâm Rızâ A'vânî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1398/1977). Eser Urduca'ya ve kısmî olarak Rusça'ya tercüme edilmiştir (Farhad Daftary, *Ismaili Literature*, s. 139). 8. *Câmi'ü'l-ḥikmeteyn*. Hâce Ebû'l-Heysem el-Cürçânî'ye ait kasidenin yorumu olup Bedahşan Emîri Ebû'l-Meâlî Ali b. Esed'in ricası üzerine yazılmıştır (nşr. Henry Corbin – Muhammed Muîn, Tahran 1953). Müellif bu eserde din ve felsefe, diğer bir ifadeyle ilâhî ve beşerî hikmet arasında bir bağ kurmayı amaçlar. Eseri İbrâhim Desûki Şetâ Arapça'ya (Kahire 1974), Isabelle de Gastines Fransızca'ya (Paris 1956), bir bölümünü Latince Parvin Peerwani İngilizce'ye (*An Anthology of Philosophy in Persia* [ed. Seyyid H. Nasr – M. Emîn Razavî, Oxford 2001, II, 293-311] çevirmiştir. 9. *Zâdü'l-müsâtîrin*. Nâsır-ı Hüsrev, 453 (1061) yılında tamamladığı bu eserde ruh gibi çeşitli metafizik konulardan bahsedip tenâsühü reddeder; Eflâton ve Aristo ile Ebû Bekir er-Râzî gibi ilk İslâm filozoflarının görüşlerini tartışır. Muhammed Bezürrahmân (Berlin 1341/1923) ve Ali Kavîm (Tahran 1338 hş./1960) tarafından neşredilen eseri Yahyâ el-Haşşâb Arapça'ya çevirmiştir (Kahire 1364/1945).

BİBLİYOGRAFYA :

Nâsır-ı Hüsrev, *Divân* (nşr. Seyyid Hasan Takizâde), Berlin 1927, neşredenin girişi, s. 7-29; a.mlf., *Sefernâme* (nşr. M. Debîr-i Siyâki), Tahran 1957, neşredenin girişi, s. 3-6; a.e. (nşr. Mahmûd Ganizâde), Berlin 1963, neşredenin girişi, s. 7-23; a.e. (trc. Abdülvehhab Tarzi), İstanbul 1967, tercüme edenin önsözü, s. I-XXX; a.mlf., *Saadetname* (trc. Meliha Ülker Tarıkâhya), İstanbul 1966, tercüme edenin önsözü, s. I-XXII; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 489-490; Devletşah, *Tezkire*, s. 61-64; Emîn-i Ahmed-i Râzî, *Heft İklîm*, [baskı yeri ve tarihi yok], II, 348-358; Lutf Ali Beg, *Âteskede*, Bombay 1299/1882, s. 202-208; Browne, *LHP*, II, 218-246; Storey, *Persian Literature*, I/2, s. 1138-1141; V/1, s. 201-212; W. Ivanow, *Nasir-i Khusraw and Ismailism*, Bombay 1948; a.mlf., *Problems in Nasir-i Khusraw's Biography*, Bombay 1956; Safâ, *Edebiyyât*, II, 443-469; a.mlf., "Menşe" ve Ma'nâ-yı "Akl der Endîşe-i Nâsır-ı Hüsrev", *İrânname*, VII/ 3, Bethesda 1368 hş./1989, s. 405-429; Rypka, *HIL*, s. 185-189; A. E. Bertel's, *Nâsır-ı Hüsrev ve İsmâ'iliyyân* (trc. Yahyâ Âryânîpûr), Tahran 1346 hş./1967; H. Corbin, "Nâsır-i Khusraw and Iranian Ismâ'ilism", *CHIr.*,

IV, 520-542; *Yâdnâme-i Nâsır-ı Hüsrev*, Meşhed 1355 hş./1976; Ismail K. Poonawala, *Biobibliography of Ismâ'ili Literature* (ed. T. Joseph), Malibu 1977, s. 111-125; Mehdî Muhakkik, *Bist Güftâr*, Tahran 1363 hş./1984, s. 277-300; Farhad Daftary, *The Ismâ'ilis: Their History and Doctrines*, Cambridge 1990, s. 215-220, 639-642; a.mlf., *Muhallif İslâm'ın 1400 Yılı İsmâ'ililer: Tarih ve Kuram* (trc. Ercüment Özkaya), Ankara 2001, s. 249-252; a.mlf., *Ismaili Literature: A Bibliography of Sources and Studies*, London-New York 2004, s. 134-140; Abdülhüseyn Zerînkûb, *Bâ Kârvân-ı Hulle*, Tahran 1374 hş., s. 85-101; A. C. Hunsberger, *Nasir Khusraw, The Ruby of Badakhshan*, London 2000; a.mlf., "Nâsır Hüsrev: Fâtûmî Entellektüel", *İslâm'da Entellektüel Gelenekler* (haz. Farhad Daftary, trc. Muhammed Şeker), İstanbul 2005, s. 131-148; Şerîfi, "Nâsır-ı Hüsrev Kubâdiyânî", *Ferhengnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1380 hş./2002, I, 894-904; Mehmed Şerefeddin, "Nâsır-ı Hüsrev", *DİFM*, II/5-6 (1927), s. 1-21; G. M. Wickens, "The Sa'adatnâme Attributed to Nâsır-ı Khusraw", *IQ*, II (1955), s. 117-118; a.mlf., "The Chronology of Nâsır-ı Khusraw's Safarnâme", a.e., IV (1957), s. 66-77; Nazif Şahinoğlu, "Nâsır Hüsrev", *EFAD*, XV/2 (1986), s. 133-154; İsmâil Şafak, "Âyâ Nâsır-ı Hüsrev Hüccet-i Hîrâsân Bûd?", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât ve 'Ulûm-ü İnsânî*, XXXV/1-2, Tahran 1381 hş./2002, s. 101-111; E. Berthels, "Nâsır-ı Husrev", *IA*, IX, 96-97; Azim Nanji, "Nâsır-ı Khusraw", *EL*² (Ing.), VII, 1006-1007; Seyyed Hossein Nasr, "Nâsır-ı Khusraw", *ER*, X, 312-313.

NİHAT AZAMAT

NÂSIRA (الناصرية)

Hız. İsa'nın doğduğu ve yetiştiği şehir.

Günümüzde İsrail sınırları içinde bulunan Nâsira, denizden 505 m. yükseklikte olup etrafı tepelerle çevrili bereketli bir vadi konumundadır. Hz. Meryem'in yaşadığı ve İsa'nın peygamberlik görevine başlayıncaya kadar hayatını geçirdiği şehrin onun düşünce sisteminin gelişmesinde etkili olduğu kabul edilir. Nitekim İsa'nın doğumunun Cebrâil tarafından Hz. Meryem'e müjdelenmesi (Luka, 1/26-36), ilk çocukluk ve gençlik yıllarında dindaşları olan yahudilerle yürüttüğü fikrî münakaşalar (Matta, 13/54-58; Luka, 4/17-30) gibi olaylar bu şehirde meydana gelmiştir.

Önceleri Nazareth olarak bilinen şehir günümüz İbrânice'sinde Naşera, Arapça'da Nâsira diye geçmektedir. Nazareth (nazareth) adının "geçit" anlamındaki nazer kökünden türediği söylenmektedir. Araştırmacılar, şehrin konumunun ve adının türediği kelimenin aynı zamanda "gözetlemek" (nazar) mânâsına gelmesinden hareketle Nâsira'nın gözetleme yeri olduğunu ileri sürmektedir. Yeni Ahid el yazmalarının